

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT

ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr F. J. J. Buijtenlijk, Dr K. Dijk, Prof. Dr V. Hepp, Drs C. Tazelaar en Dr B. Wielenga

Medewerker (afz.): Dr H. A. van Andel, Solo; J. van Andel, 's Gravenhage; Da R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr Joh. C. Breen, Amsterdam; Drs W. E. Engelken, Harderwijk; Prof. Dr F. W. Groenhoude, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, Tiel; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr J. G. Kunst, Arnhem; Dr G. R. Kuiper, Haarlem; Dr H. W. Laman, Assen; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, 's Gravenhage; Dr P. C. Meijer, Rotterdam; Dr J. C. de Moor, Utrecht; Dr J. C. Rullmann, Utrecht; Dr K. Schilder, Delft; Dr W. J. A. Schouten, Kampen; Dr J. Thij, Meppel; Dr H. Th. Vollenhoven, 's Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Hoofddorp; Mr J. A. de Wilde, 's Gravenhage.

Adres der Redactie:

Prof. Dr V. HEPP, Van Breestraat 14, Amsterdam.

Drukkers-uitgevers

OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goss.
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.

Voor 't Buitenland en Ned. Indië f9.— per jaar.

Advertentie: 35 ct. per regel.

INHOUD: Het jaar 1922. V (Slot). — Uit de Schrift: „Keert weder”. (Ruth 1:8, 11, 12, 15). — Kerkelijk Leven: De boeiende van Gemeente Gratie. IX. Polonisch-ironisch Overrijvings? — Wijngeerte: Uit de school der Wijngeerte, XII. — Literatuur en Kunst: Nieuwe Boeken, VII. — Kuyper-Bibliografie. LXVI. — Zending en Evangelisatie. Een reformatorisch rapport. — Uit de Buitenlandse Kerken. — Perschoon. — Stemmen uit onze Kerken. — Boekbespreking. — Kerknieuws.

HET JAAR 1922.

V. (Slot).

Het jaar, dat voorbijging, hooft aan Nietzsche's evangelie, de wil tot macht, een schoone kans. Evenwel ontbrak het de mensheid aan wil.

Een rondblik over de staatkundige en economische toestanden leert dat.

Ook hadden verschillende kerken en zgn. vrijreligieuze groepen achteruitgang en verslapping te noemen.

Indien de verschillende groepen, waarin de Gereformeerde gezindte uiteenvalt, hechter band van samenwerking wilden, welk een macht zouden zij ontwikkelen. Welk een macht tegenover het ongeloof van allerlei geding!

Evenwel mag het machtsmoment hier niet domineren.

De liefde van Christus moet dringen.

Die liefde, die opoffering van eigen wil vordert om uit heiliging van wil te leven, werkt toetogte maar al te zwak.

Eenheid van alle Gereformeerden hier te lande blijft het ideaal.

Maar in 1922 was de werkelijkheid van het ideaal ver verwijderd.

De realisering van het ideaal laat zich niet forceeren.

Wel kan men den raad geven: werp alle verschillen overboord en ontmoet elkander op gemeenschappelijke basis.

Maar zulk een raad is al te goedkoop.

De praktijk maakt hem tot zothed.

Daar hebt ge de tegenstelling: belijdeniskerk en volkskerk.

Als men nu besloot om beide prijs te geven, waar dit verschil toch belangrijke groepen van Gereformeerden gescheiden houdt, waar zou men belanden?

Men zou noch belijdeniskerk noch volkskerk krijgen, maar wat zou daarvoor in de plaats komen?

Zulk een monstrum heeft de warmste voorstander van een modus vivendi nog niet kunnen uittekenen.

De verschillen moeten niet overboord worden, maar opgelost naar den eisch van Gods Woord.

Zet men echter wel genoeg wil daarachter?

Veranderen velen het ideaal van de eenheid aller Gereformeerden niet voor eigen bewustzijn in een illusie?

En is dit niet een der kenmerkende punten van onderscheid tusschen ideaal en illusie, dat het eerste den wil wakker schudt en wakker houdt en het laatste den wil verlamt?

Hoe die eenheid tot stand moet komen, valt nog niet in te zien.

Er zou eerst een ingrijpende wijziging in de geestesgesteldheid en levenshouding moeten plaats hebben.

Indien er morgen aan den dag een verenigingsplan werd uitgebroed, zouden we het bij voorbaat betreuen.

Het zou de verschillen onderschatten.

Het zou door voorbarigheid zijn vonnis in zich dragen.

Het zou op onze steun niet mogen rekenen.

Alleen... het ideaal blijve gehandhaafd.

En dan werkelijk als een heusch ideaal.

Het ideaal dwingt tot zoeken en streven en werken en bidden voor het aangezicht des Heeren.

Immiddels vielen er in 1922 teekenen van toenadering te bespeuren.

De predikanten van de Confessioneele Vereeni-

ging en van den Gereformeerden Bond zochten elkander. In dat opzicht trok men de Rubicon van art. 36 over.

Ook de „Gereformeerde gemeenten” — onder ons bekend als de oud-Gereformeerden — en de Christelijke Gereformeerde Kerk kwamen elkander naderbij.

Hoewel er, als wij wel onderscheiden, in de Christelijke Gereformeerde Kerk twee stroomingen zijn, eene die zich meer verwant voelt aan de Gereformeerde Kerken, eene andere, die haar sympathieën meer naar den kant der Gereformeerde gemeenten laat uitgaan, zoo blijft toch de laatste de sterkste te zijn.

Pogingen tot toenadering van de zijde der Gereformeerde Kerken werden door de Christelijke Gereformeerde Kerk verijdeld. Haar Synode wees het verzoek van de hand om besprekingen te voeren over de aanvulling der belijdenisschriften en de herziening der liturgie.

Ook het antwoord van Dr H. Janssen op de brochure van Dr J. van der Linden bracht, ondanks de vermaning aan het slot, den afstand eens te meer aan het licht.

Dat vroeg of laat er in de Christelijke Gereformeerde Kerk een strijd in eigen boezem ontbranden zal, is voor ons bijna zeker.

Sympathieën waren ons de voorbereidende maatregelen, door de Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk genomen, om het reglement van 1869 aan kant te zetten.

Indien dat opgeruimd werd, zou er in elk geval een scheidspaal minder zijn.

Ook juichten wij het voornemen toe om de opleiding voor a.s. predikanten degelijker te maken.

Alleen wekte de benoeming van een docent aan de Theologische School te Apeldoorn veler verwondering.

Een man met wetenschappelijke antecedenten als Dr G. Wisse werd gepasseerd, een man zonder zulke antecedenten werd het docentenambt waardig gekeurd.

Het is echter beter naar de motieven niet te gissen en zich verre te houden van de kleedkumertjes achter de coulissen.

In onze Gereformeerde Kerken heerschte gelukkig geen doodsche stilte.

Grootsche dingen vallen niet te vermelden.

Maar zelfs onze tegenstanders geven toe, dat er onder ons hard wordt gewerkt en dat onze innerlijke eenheid dat werk vruchtbaar maakt.

Wel bleef gedachtewisseling niet uit.

Publikaties van gevoels kruisten elkander.

Maar tetswat beteekenende conflicten, waaraan de kerknieuwsbrieven van de liberale pers ons zoo gaarne wil doen gelooven, kwamen niet voor. Onderscheiden boeken verschenen, waarin de vrucht van de studie werd nedergelgd.

En als ik nu onder de fata nog memorcer, dat in de vacature-Bavinck aan de Vrije Universiteit werd voorzien en dat het aantal vacante kerken met 10 vermeerde, maar dat ook de toevloed van theologische studenten en te Kampen en te Amsterdam groot was, is hiermee wel het voornaamste gezegd.

Onze God gaf ons overvloedige reden om voor den toestand onzer kerken in 1922 Hem ootmoedig te danken.

Ook opende Hij onze oogen meer en meer voor gevaren, die ons kerkelijk leven bedreigen.

Ook dat stemt tot prijzen van Hem.

Maar niet minder tot smeking om waakzaam te mogen blijven, om geloofs- en dies ook wilsversterking van Hem te mogen ontvangen.

HEPP.

UIT DE SCHRIFT.

„Keert weder”.

Zoo zeide Naomi tot hare twee schoondochters: Gant heen, keert weder, een legelijk tot het huis van hare moeder....

Maar Naomi zeide: Keert weder, myne dochters....

Keert weder, myne dochters....

Daarom zeide zij: Zie, uwe zwagerin is wedergekeerd tot haar volk en tot hare goden; keert-gij ook weder, uwe zwagerin na.

Ruth 1:8, 11, 12, 15.

In Naomi's hart leeft en werkt wat er ook omtrent haar verleden en omtrent haar kleingelooft en haar eigenwilligheid in dat verleden mag te zeggen zijn, de vreeze des Heeren.

Waar die waarachtige godsvrucht van binnen leeft en van binnen werkt, doordringt ze het leven, leeft ze ook uit naar buiten en heiligt ze woord en daad, bestaan en gedrag.

Levende godsvrucht moet openbaar worden, moet gezien en gehoord worden. Ze kan nu eenmaal geen schuilevinkje spelen.

Er is iets gegroeid tusschen deze schoonmoeder en haar schoondochters, dat in deze zelfde verhoudingen te vaak in het geleefde leven wordt gemist.

Naomi heeft die wonderlijk hartelijke verstandhouding weten te zoeken, weten te kweken, welke Orpa en Ruth met haar doet meegaan op den weg van Moab naar Kanaän. Ze zocht dat en kweekte dat door niet zichzelf te zoeken, maar het levensgeluk der beide vrouwen, met wie ze door eenzelfde smart was verbonden.

Ze zal ze niet, gelijk onverstandige vroomheid dat zoo licht kan doen, met vele vrome woorden zijn lustig gevallen, maar ze zal haar zielen hebben verkwikt door haar hartelijke gezindheid en godvruchtige levensopenbaring.

Zoo is ze, zonder dat ze dat zelf nog klaar geweten zal hebben, voor Ruth althans, een moeder geworden in den eminenten zin, geestelijke moeder door Gods genade.

Ruth is haar schoondochter. Ze is meer. Ze is ook haar dochter, niet uit haar bloed, maar uit haar geloof geboren.

Gelukkig, wie zoo voor anderen, verwanten of vrienden, bekenden of vreemden, geestelijk ten zegen werden en ze, misschien zonder veel woorden, in een godvruchtig leven vormen voor het Woord en den dienst des Heeren.

Dat zijn de evangelisten van de daad.

Hier is de praktische evangelisatie. Hier is de evangelisatie door den godzaligen wandel, welke den naaste weet te stichten of voor Christus te winnen.

We mogen, ieder voor zich, ons wel vragen, of bij de verheugende opwaking van evangelisatieverlangen deze stille, gezegende evangelisatie van de daad in ons leven wel voldoende leeft en bloeit.

Ze maakt de georganiseerde evangelisatie in Zondagsschool en tractaatverspreiding, bijeenkomsten en toespraken wel niet overbodig. Integendeel.

Maar ze is toch allereerst en blijvend noodig. Indien deze stille evangelisatie zou gaan ontbreken en handel en wandel van wie zich christenen noemen, eer zouden gaan afschrikken dan aanlokken, is onze georganiseerde evangelisatie met lamheid geslagen.

De wereld heeft het evangelie wellicht vaak gehoord, maar wil het nu ook zien.

Zijn wij nu, als Naomi, levende brieven van Christus voor wie Hem niet kennen? Of dreigt het gevaar, dat we nog wel blijven bidden: „Uw koninkrijk kome” en we ook nog wel ijverig willen werken en mild willen geven voor de komst van dat koninkrijk, terwijl we toch, méér dan we weten of althans willen weten, bezig zijn door onze levenshouding de doorwerking van dat koninkrijk tegen te staan?

Wie zóó, zonder overvloed van woorden in heilige levensgodsvrucht aanschouwelijke prediking werden, mogen ook durven, wat Naomi durft.

Want ze durft. Ze durft veel.

Ze durft er bij haar schoondochters op aandringen, dat ze haar alleen naar Kanaän zullen laten weerkeren.

Drie, vier malen, haast hartstochtelijk, zoekt ze haar te bewegen nu heen te gaan tot haar volk en haar goden, haar verwanten, haar natuurlijk levensgeluk.

Wie verstaat dat niet?

Het is zeker niet, omdat ze Orpa en Ruth verliezen wil. Ze zal persoonlijk niets liever hebben gewild, dan dat ze beiden haar bleven vergezellen. Maar dan moet dat niet gebeuren om haar. Dan moet er meer in haar hart leven dan natuurlijke gehechtheid. Dan moet blijken, dat er in dat willen meegaan 'n geestelijke gebondenheid leeft. Want, wat kan zij, oud en arm, beproefd en ongelukkig, in Kanaän haar dochters aan natuurlijke levens-toekomst bieden? Niets dan teleurstelling!

Het moet nu openbaar worden, of er in de liefde tot haar schoonmoeder ook is gegroeid liefde tot het volk, liefde tot den God van die schoonmoeder!

Keert weder! Keert weder, mijne dochters!

Tot uw volk en tot uwe goden!

Er zijn in onzen evangelisatiearbeid tijden, waarin we lokken moeten met het lokkende Woord des Heeren: „Komt herwaarts, herwaarts!“ Dat we hebben uit te gaan in de wegen en heggen en hebben te dwingen met heilig liefdesgeweld om binnen te komen. „O, alle gij dorstigen, komt tot de wateren, en gij, die geen geld hebt, komt, koopt en eet, ja komt, koopt zonder geld en zonder prijs!“

Maar er komen ook van tijd tot tijd oogenblikken, dat we precies andersom moeten evangeliseren. Het mag hard, onbarmhartig, wreed klinken. Maar het kan zijn, dat juist de heilige liefde voor Gods koninkrijk en voor het welzijn der zielen ons beweegt te zeggen: „Wilt ge gaan, gaat dan! Keert maar weder tot uw volk en uw goden. Zoekt uw geluk of wat ge moent uw geluk te zijn!“

Er komen oogenblikken, waarin we met meeloopen en meedoen niet langer tevreden mogen zijn. Wilt gijleden ook niet weggaan?

Gaat maar! Gaat, waarheen ge gaan wilt! Doet maar naar de begeerten van uw hart! We zullen u niet weerhouden! We willen u niet weerhouden! Ge zijt vrij om te gaan! Ge zijt vrij om te doen!

Dan zullen er uit ons uitgaan, omdat ze van ons niet waren.

Maar wie door den Geest des Heeren werden toegebracht en geestelijk met ons zijn samengegroeid, zullen met te meer beslistheid belijden: „Uw volk is mijn volk en uw God is mijn God!“

En over deze belijdenis zullen de engelen des hemeis zich met nieuwe blijdschap verblijden!

Keert weder tot uw volk en tot uwe goden! Dat zullen we alleen kunnen zeggen, durven zeggen, mogen zeggen, indien ons leven werd geheiligd tot een evangelisatie van de daad.

Indien het leven van Naomi in ons leeft!

G. R. K.

KERKELIJK LEVEN.

De loochening der Gemeene Gratie.

IX.

In Amerika is onder de Gereformeerde broeders ernstig geschil gerezen over het leerstuk van de Gemeene Gratie.

Er zijn er, die meenen, dat deze leer onschijnbaar is en daarom de Gemeene Gratie loochenen. De stand van de kwestie wordt uiteengezet in de brochure van Dr. J. K. van Baalen: „De loochening der Gemeene Gratie, Gereformerd of Doopersch“.

Da van Baalen ziet in dit geschil een beginstrijd tusschen Calvinisme en Anabaptisme en meent, dat in Hollandse kringen in Amerika nog maar al te veel van den Dooperschen zuurdeesem te bespeuren valt.

Om onze lezers voor te lichten, volgen we den schrijver op den voet.

We wenschen echter deze zaak geheel los te maken van de Jansenkwestie.

Ook werpen we ons niet als scheidsrechters tusschen de Amerikaansche broeders op.

Daarom blijven hun personen buiten geding.

Zij, die in Amerika de Gemeene Gratie loochenen, zetten de uitspraken van geleerden als Kuyper en Bavinck, in deze kwestie eenvoudig op zij en betoonen daarbij niet steeds het verschuldigde respect.

Voor hen is het Nuchterheids Verbond een verbond van particuliere genade.

Ook wordt volgens hen, het leven der wedergeborenen niet gedragen door het leven uit de schepping. Evenmin is ook het verbond der bijzondere genade aan alle zijden omringd door een algemeene genade, gelijk een kern door haar holster.

Er bestaat, zoo gaan zij verder, geen genade, dan in het bloed van Christus en in den natuurlijke mens is er van eeuwigheid voor genade in het hart geen sprake.

Tot den natuurlijke mens vloeien wel uitwendige zegeningen, welke voor den geloovige bestemd zijn, af, maar die zegeningen verkeeren voor hem in een vloek.

Daartegen nu brengt Dr. van Baalen zijn be-

zwaren in. Hij ontdekt rationalisme in de redeneeringen zijner tegenstanders. Maar vooral legt hij hun ten laste een eenzijdige theologie, die alleen uitgaat van de leer der uitverkoren.

Met de voorbeelden van Farao's dochter en de bekeering der Ninevieten op de prediking van Jona, wil hij aantoonen, dat de gaven Gods aan de onwedergeborenen, dezen niet nog goddeloos maken.

Hij meent in de loochening der Gemeene Gratie te herkennen, de dwaling van het Anabaptisme, waaraan de praktijk van de „omgving“ onafscheidelijk verbonden was.

Het zou jammer zijn, indien dit geschil in onze Amerikaansche Kerken op scheuring uitliep. Daarom mag men zich in zijn uitspraken, verketters elkaander niet te spoedig, zegge hever, dat iets in de Anabaptistische lijn ligt, dan dat men het als Anabaptisme brandmerkt en hanteert rekening met de inkonsekventies, welke bij de tegenpartij duidelijk zichtbaar zijn en waarmede blijkt, dat men bij het Anabaptisme niet wil uitkomen.

Het is alsof Kuyper zeker voorgevoel had van de moeilijkheden, welke dit leerstuk in de toekomst zou opleveren, toen hij den term „algemeene genade“ invulde tegen „gemeene gratie“. Misschien zou het verholender werken, indien men, in plaats van „genade“, „lankmoedigheid“ gebruikte. Toch mag het genadebegrip hier niet losgelaten, Calvijn is daarin voorgaan.

Calvijn laat zich op de ernstigste wijze over de loochening der Gemeene Gratie uit.

En wat de Schrift aangaat: naast de genade in Christus kent zij aan het woord genade ook een veel ruimer zin toe.

Een viertal verkeerde elementen huizen er in het genadebegrip van hen, die alleen de particuliere genade als genade beschouwen.

Terecht wijzen de afwijkende Amerikaansche broeders erop, dat de wereld gezegend wordt om de kerk.

Aan Christus, die van uit den hemel Zijn kerk regeert, is tevens gegeven alle macht in hemel en op aarde.

De kerk staat in het middelpunt der Goddelijke zorg.

Dat God nog lankmoedig is over de wereld, is alleen te verklaren uit Zijn barmhartigheid over de uitverkorenen.

Alle goede gaven, welke de wereld ontvangt, ontvangt deze om der uitverkorenen wil.

De leer der Schrift in deze laat zich concentreren in het woord van Paulus tot de geloovigen: alles is uwe, doch gij zijt van Christus en Christus is Gods.

En met evenzoveel woorden spreekt de Schrift het uit, dat de laatste lange dagen, welke aan de voleinding der wereld zullen voorafgaan, verkort zullen worden om der uitverkorenen wil.

Alle dingen — en dit omsluit heel het wereldgebeuren — moeten medewerken ten goede dengenen, die naar Gods voornemen geroepen zijn.

In het „om der uitverkorenen wil“ zit het geheim der wereldgeschiedenis.

Dat vormt de spil onzer teleologische (het telos, het doel voor oogen houdende) geschiedbeschouwing.

Wanneer dan onze Amerikaansche broeders daarop den vollen nadruk leggen, ontmoet dat bij ons niet alleen geen bezwaar, maar wij voegen er aan toe: het kan en mag niet anders worden gezien.

Dat is gezond Gereformeerd.

Daarmee komt ook de leer der algemeene genade in geen enkel konflikt.

Integendeel verkrijgt zóó die leer eerst het rechte relief.

Ook de algemeene genade vindt haar eigenlijke bestemming in het heil der uitverkorenen.

Anders uitgedrukt: de algemeene genade is er om de bijzondere genade.

De wereld moet de kerk dienen.

Maar hoe zou de wereld dat kunnen, indien haar geen algemeene genade ware geschonken?

Hoe zou Hiram tot den tempelbouw hebben kunnen bijdragen, indien aan zijn bouwlieden niet evengoed als aan die van Salomo het kunstgevoel ware geschonken om de benodigdheden voor het heilighdom te bewerken?

Hoe zouden wij voor de verbreiding van het evangelie van de kultuurmiddelen gebruik kunnen maken, indien ook de wereld niet als de kerk in de algemeene genade deelde?

Bestaat alzoo de algemeene genade om de particuliere, men mag van een andere zijde bezien het ook zóó formuleeren, dat de particuliere genade de algemeene onderstelt.

Het ééne sluit het andere onvoorwaardelijk in.

Het komt op hetzelfde neer.

Als God de menschheid eens geen algemeene genade geschonken had, wat zou er dan met haar zijn geschied?

Het is niet mogelijk zich daarvan een voorstelling te vormen.

Een hypothetische wereld laat zich niet ten einde toe indenken.

Maar in elk geval zou dan toch in het Paradijs reeds de zonde in haar volheid zijn uitgebroken en de straf ook dadelijk in haar geheelen omvang zijn voltrokken.

Het is niet wel in te zien, dat er van een tijdelijke levensverlenging nog sprake zou zijn geweest.

Immers is ook die levensverlenging opschorting van de straf.

Maar hoe zouden dan de uitverkorenen zijn toegebracht?

En wil men die levensverlenging alleen voor het heilige zaad voorbehouden, hoe zou het dan gegaan zijn met de uitverkorenen, die uit het heidendom en uit ongeloofigen zijn voortgekomen?

Hoe zouden de levensvoorwaarden voor de uitverkorenen zijn geweest, indien de vloek over het aardrijk dadelijk tot het bittere einde zou hebben doorgewerkt?

Men staat hier voor een chaos van moeilijkheden, waarvoor geen oplossing is te vinden.

Waar de Schrift ons dan niet in het onzekere laat, dat er een genade bestaat buiten de genade, die in Christus Jezus is, een genade niet tot zaligheid, daar is geen ander rapport tusschen beide denkbaar, dan dat de algemeene genade altijd en overal in dienst staat van de bijzondere, dat de algemeene genade naar Gods soevereine beschikking den weg baant voor de bijzondere.

Deze voorstelling beantwoordt ook geheel aan den stelregel, door den apostel ons ingeprent: het natuurlijke is eerst, daarna het geestelijke.

Door de loochening der Gemeene Gratie koert men dezen stelregel om.

Polemisch-Irenisch.

De verbinding van deze beide termen moge in het eerst wat eigenaardig, wat paradoxaal schijnen, ze herinnert aan wat Prof. Bavinck, toen hij nog in zijn kracht stond, aan Prof. Snouck Hurgronje schreef: ik ben polemisch met een irenisch doel.

Hij zag er niet tegen op meeningen, welke hij voor het kerkelijk leven schadelijk achtte, te bekampen, soms zelfs met het vlijmendste wapen, dat er bestaat, het sarcasme, maar hij had daarbij geen anderen wensch dan waren, blijvenden vrede te bevorderen.

Zoo stond het, hoewel men er vaak anders over oordeelde, ook met wijlen Dr. Kuyper. Men vond hem altijd paraat, maar zijn oogmerk bleef steeds betere, vreedzame toestanden te scheppen. Weinigen schuwden minder den strijd dan hij en toch sprak hij, als hij den tijd gekomen achtte, vaak woorden, die hun kalmeerende werking niet misten.

Van polemiek zich te onthouden gaat nu eenmaal niet. Als de eene overtuiging komt te staan tegenover de andere, moet men vaak eigen overtuiging verdedigen. Men kan zich wel voornemen de overtuiging van een ander te eerbiedigen, maar wanneer die het van zijn kant niet doet is men vanzelf wel genoopt zijn overtuiging te bepleiten. Trouwens, wanneer men in dat onbestreden laten van anderer overtuiging zijn kracht ging zoeken, zou de waarheid niet worden gediend.

Waarheid moet maar al te dikwijls veroverd worden.

Doch verkeerd is het, wanneer men zoozeer in polemiek opgaat, dat men voor de irenische behoefte van het hart geen bevrediging zoekt.

Natuurlijk mag die bevrediging niet gekocht ten laste van zijn overtuiging.

Als men er zijn geweten om verkrachten moet is elke vrede te duur.

Tegen het ongelooft b.v. mag men de wapenen niet uit de hand leggen.

Maar tegenover broeders staat het anders. Dan moet de polemiek haar grenzen weten.

We schrijven dit naar aanleiding van een verzoek om toch eens op te treden tegen den Indrukenschrijver in „De Wachter“.

Onze correspondent ergert zich daaraan bijna week aan week en zou willen, dat wij beproefden dien auteur van gedraglijn te doen veranderen.

Wein, daaraan denken wij zelfs niet.

Is onze correspondent geërgerd, laat hij zich tot „De Wachter“ zelf wenden.

Polemiek tegen dezen meer dan tachtigjarige Indrukenschrijver te voeren, ligt dunkt ons, niet op onzen weg.

Wij bewonderen te zeer het feit, dat iemand op zoo'n leeftijd nog publiek de pen kan hanteren, dan dat we ons aan den inhoud zouden stooten.

Overigens blijven we bij ons besluit om van onzen kant het debat over de opleidingskwestie te beëindigen.

Wij hebben deze kwestie niet aanhangig gemaakt. Ze was gaande toen wij er ons in mengden.

Wij hebben er ook geen behoefte aan ons in deze van het laatste woord te verzekeren.

Wel zouden we gaarne door Prof. Bouwman het bewijs geleverd zien voor zijn bewering in het laatste „Bazuin“-nummer: „In den laatsten tijd is de oude kwestie weder naar voren gebracht, doordat in „De Reformatie“ werd gezegd, dat er nog altoos het besluit van 1892 lag“.

Vooraf dit laatste is ons bijzonder raadselachtig. Nog eens: „De Reformatie“ heeft deze kwestie niet opgerakeld. Dat hebben anderen gedaan.

Bovendien heeft „De Reformatie“ in elk artikel daarover het irenische element laten uitkomen en ten sterkste gepleit voor het behoud van den status quo.

Overdrijving?

Naar aanleiding van onze opmerkingen in „De Indiangsche veldtocht“ ontvingen we twee zendingen.

Mogen we, in plaats van die onder „Stemmen“ op te nemen, op deze wijze afhandelen?

Beide schrijvers toch geven aan hun stukken

een nog al schijn kunnen predikanten

Dat bedo-

Maar dan

zaak wat a

Zij merke

de Kerst e

kanten toch

in die dage

Dat laatste

En tussch

scribenten

lijk overdr

De feiten

weerspreke

Inderdan

heuten in

gaan om te

een tiende

vervullen.

Maar hoe

Als beken

kerken zeer

Het is va

dagen een

Geven op

nog wel ve

op die dag

Het aant

na niet toer

kerken te v

Nu valt h

of negenma

Kunnen z

men verzo

toch naar

Men klopt

kerken om

te krijgen.

Ziet de l

de afgeva

Zij blijven

En het k

met zoo'n

Het eind

broeders af

daar en wa

u helpen.

Of dat hij

Mag men

medelijden

bewijst, za

schikken?

Zal de l

paard er n

wel een v

Hoe zou h

op deze b

kracht over

te loonen,

hij gerekend

nog niet te

Als een

den wordt.

er zoveel k

en deze toe

wij onze d

dagen.

Dat is ee

Vooraf z

een liefdeb

Er zijn m

laant men

faktoren.

Ik geloof

geheel in d

Het moest

dagen de

den belast.

Dat zal

verbetering

Zij zullen

gewone ste

Al worde

voor moeilij

niet voor l

Het b

De nader

my wellicht

deling der

een begin

vraag: Wat

Mag men

zeggen wat

Tot verde

opmerkinge

Voorreest

akademische

roepen wor

wetenschap